

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА НА СЕЛІ В 1934 р. (за матеріалами газети “За колективізацію”)

Глушан О.В., асистент

Підвищений інтерес істориків до проблем колективізації й голодомору 1932-1933 рр., поява значної кількості наукових і публіцистичних робіт, присвячених їх дослідженню, публікація збірників документів і матеріалів протягом останніх років не зменшують актуальність цієї проблематики в історичній науці. І сьогодні недостатньо висвітленими залишаються питання функціонування колгоспного ладу та подальших соціально-економічних перетворень на селі в середині 1930-х років, зокрема у 1934 р. (році, на який деякі дослідники теж поширюють хронологічні рамки голоду)¹, а також питання ролі місцевої (районної) преси у реалізації цих перетворень.

Нинішній Лебединський район Сумської області в середині 30-х років перебував у складі Харківської області². У районі з 1931 р. видавалася газета “За колективізацію” як друкований орган райпарткому та райвиконкому. Редагував її А.Прокопович, а з липня 1934 р. - П.Колісниченко. Хоча зрозуміло, що редакційну політику визначали не вони, а партійні органи, насамперед, їх керівники - голова РВК Торянік, секретар РПК Тільман (з 11.07.1934 р. - Гайдук), начальники політвідділів Лебединської та Ворожбянської МТС Багров і Лінецький відповідно.

Газета “За колективізацію” на своїх сторінках висвітлювала, перш за все, проведення масової роботи в період другої п’ятирічки: організацію ударництва, соцзмагань між районами, окремими колгоспами, бригадами тощо, здійснювала показ та популяризацію кращих бригадирів, колгоспників-ударників, передовиків (занесення на так звану “Червону дошку”). Та головне своє завдання районна партійна преса вбачала у тому, щоб бути “пропагандистом, організатором і бичем по ледарях і зривачах ... виконання всіх політкампаній”³. А тому переважна більшість її матеріалів носять репресивний зміст та сповнені злості, спрямованої на хліборобів із сіл району. Красномовним підтвердженням тому є вже самі заголовки статей і матеріалів газети: “По ворожому ставляться до виконання державних зобов’язань”, “Межиріцькі базіки зривають фінплан”, “За темпи сіви не борються”, “Покарати ворогів соцтворництва” тощо. Велася спеціальна рубрика “Чорна дошка”, до якої відповідно до постанови РНК УСРР та ЦК КП(б)У від 6 грудня 1932 р. заносилися

колгоспи, артілі, бригади, що не виконували плани хлібозаготівель, мобілізації коштів, зривали строки посівної та інших кампаній тощо.⁴

Зазначені у вищенаведених заголовках проблеми невиконання “державних зобов’язань” (хлібоздачі, м’ясоподатку, молокоподатку, мобілізації коштів тощо) та зрив посіву, косовиці, молотьби, парувальної та інших “господарсько-політичних” кампаній були зумовлені не суб’єктивними причинами - діяльністю саботажників, “підкуркульників”, інших “класових ворогів” чи бездіяльністю голів сільрад і колгоспів, які “не налагодили більшовицької роботи”, як намагалася показати редакція “За колективізацію”, а об’єктивними - наслідками колективізації і голодомору 1932-1933 рр.

Про трагедію, зумовлену “соціалістичними перетвореннями” в сільському господарстві, зрозуміло, газета згадати не могла. Становище на селі у попередні два роки визначається як “проривний стан в сільському господарстві”⁵, за якого держава не доотримала “колосальну кількість” зерна, цукрового буряка та іншої сільгосппродукції “через недоброякісне відношення з боку керівників колгоспів, бригадирів, колгоспників...”⁶. Особливий наголос робився на тому, що багато колгоспів не притягалися до відповідальності “за таке злочинне ставлення до виконання директив партії і уряду”⁷. Матеріали про те, що колгоспники просто не здужали виходити на роботу, не друкувалися. Тільки в одній публікації (від 9.04.1934 р.) вказується, що “в цьому році ... люди кріпші”⁸.

Про катастрофу, завдану голодом, довідуємось з публікацій про стан тваринництва у районі. Так, в Кам’янській артілі ім. XVII з’їзду партії всі коні виснажені, під час сівби замість коней широко використовуються корови, а при сівбі і ті, й інші постійно “вибувають зі строю”⁹. Ще однією побіжною згадкою про голод двох попередніх років є матеріал про занедбаня патронату (закладу, в якому утримувалися діти, чії батьки померли від голоду) в Ситниківському колгоспі.¹⁰

На думку деяких дослідників, колгоспний лад 1934 р. дещо відрізнявся від того, що існував до і під час соціально-економічного катаклізму 1932-1933 рр.¹¹ Його зміна була зумовлена реалізацією постанови РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 19 січня 1933 р. “Про обов’язкову

поставку зерна державі колгоспами та одноосібними господарствами". Цією постановою держава визнавала, що вирощена в колгоспі продукція належить не їй, а селянам. Вказувалося, що певна, задалегідь зафіксована частка цієї продукції мусить надходити державі як податок. Уся інша продукція могла використовуватись колгоспниками на власний розсуд. Ці обов'язкові поставки 1933 р. відрізнялися від реквізицій 1919-1920 рр. і безрозмірної продрозкладки 1929-1932 рр., тому що залишали селянам можливість працювати й на себе, завдяки чому у колгоспників створювалася зацікавленість у результатах колективного господарювання. Ці зміни знайшли своє відображення і на сторінках друкованого органу парторганізацій Лебединщини¹².

Окрім хліба, люди повинні були здавати також м'ясо, молоко в обов'язковому порядку. Однак і на цьому важливому напрямку виконання "державних завдань" на Лебединщині у 1934 р. спостерігався "ганебний прорив". Так, по району план м'ясопоставки за I півріччя 1934 р. виконано лише на 74,2%¹³. Низькі показники виконання плану спостерігалися і щодо мобілізації коштів - на 1.08.1934 р. план було виконано лише на 21,3%¹⁴. До винних у зриві "важливих господарсько-політичних кампаній" застосовувалися заходи судового впливу. Так, житель с.Межиріч В.Козубенко, який не сплатив самообкладання за 1933 р. (32 крб.), з нарахованого в 1934 р. культзбору на суму 120 крб. сплатив лише 7, а також не виконав м'ясоподатку за I квартал 1934 р. у розмірі 14 кг, був засуджений виїзною сесією Лебединського нарсуду в с.Межиріч до 5 років позбавлення волі "з поразкою в правах на 2 роки"¹⁵.

Доволі показовим при характеристиці політики ВКП(б) є той факт, що разом зі "злісними саботажниками", "зривниками державних зобов'язань" у 1934 р. були засуджені й ті, хто рік тому "сумлінно" виконував завдання партії - уповноважені по хлібозаготівлях. Наприклад, заступник голови сільради с.Малий Вистроп І.Гончаренко, який у 1932-1933 рр. здійснював у односельчан обшуки з метою вилучення прихованого хліба¹⁶, у 1934 р. був засуджений до 7 років позбавлення волі за те, що "за рахунок чесних колгоспників ... самопостачався різними колгоспними продуктами"¹⁷.

Наведені матеріали районної газети Лебединщини “За колективізацію” наочно демонструють, що даний та подібні йому друковані органи партійних організацій інших районів нинішньої Сумщини були активними провідниками соціально-економічних перетворень у сільському господарстві, здійснюваних партійним і державним керівництвом СРСР в кінці 20-х - першій половині 30-х років.

¹ Мицик В. Політика хлібозаготівлі - політика голодомору // Слово Просвіти. - 2005. - 24-30 листопада. - С.6.

² Державний архів Сумської області: Путівник / Автори-упоряд.: Л.Покидченко (відп. упоряд.) та ін. - Т.1. - Суми, 2002. - С.257.

³ За колективізацію. - 1934. - 15 травня.

⁴ Іванущенко Г. Голодомор 1932-33 років: очима свідків, мовою документів. Северинівська сільрада Сумського району. - К.: Українська видавнича спілка, 2003. - С.7.

⁵ За колективізацію. - 1934. - 7 квітня.

⁶ Там само. - 9 квітня.

⁷ Там само. - 12 липня.

⁸ Там само. - 9 квітня.

⁹ Там само. - 18 березня.

¹⁰ Там само. - 15 травня.

¹¹ Кульчицький С. Проблема колективізації суспільного господарства в сталінській «революції згори» // Історія України. - 2005. - №29-32 (серпень). - С.80.

¹² За колективізацію. - 1934. - 2 червня.

¹³ Там само. - 7 серпня.

¹⁴ Там само. - 3 серпня.

¹⁵ Там само. - 18 березня.

¹⁶ Вінниченко Ф. Помовчимо в скорботі // Будівник комунізму. - 1989. - 3 серпня.

¹⁷ За колективізацію. - 1934. - 13 травня.